

O ZÁKLADNÉ DIELO MATERIALISTICKEJ FILOZOFIE

Nepripravoval som sa prispieť k tejto konferencii, ktorá sa tak veľkolepo rozvinula, a preto mi dovoľte povedať len celkom stručnú poznámku.

Často a energicky zdôrazňoval Lenin proti anarchistom v strane dôležitosť teórie, ustavičného ideového prehlbovania predvoja robotníckej triedy. Nemožno povedať, že by sa tento odkaz Leninov u nás neuskutočňoval. Verejná správa, aj strana dáva možnosť individuálne — vedúcim kádom — i masovo — členom strany — systematicky upevňovať ideologickú pripravenosť. Slovom, chápe sa aj u nás — a táto konferencia je toho tiež dôkazom — nevyhnutnosť osvojenia si teoretického odkazu klasikov dialektického materializmu.

Netreba osobitne opakovať slová s. rektora Hrušovského, že sme blúdili. Príčinu vidím predovšetkým v tom, že u nás nebolo materialistickej tradície, v minulosti vlastne ani významného materialistického (a to ani metafyzického) mysliteľa. Na tomto v podstate idealistickom pozadí možno pochopiť, že odkaz klasikov dialektického materializmu neprenikol nám doteraz do krvi, ba že ešte ani dnes nie je nám mnohým dostatočne známy. Ani dnes nemáme totiž v slovenčine fundamentálne dielo Leninovo, *Materializmus a empiriokriticizmus*. A u nás viac ako inde potrebujeme objasnenie teoretických základov materializmu, pretože nepomerne viac ako inde udržiavala sa u nás — a v značnej časti inteligencie sa ešte udržiava — klerikálna temnota. Klerikálne predstavy prenikaly aj v čase pozitivistickej revízie (ktorá tak, ako samotný pozitivizmus, zastavila sa ako všetky meštiacke revízie a revolúcie na pol ceste) hlasistov vo zvyškoch tradičných náhľadov na podstatu skutočnosti a u teoretikov, ktorí politicky patrili alebo sa priklonili k robotníckej triede, pôsobily prinajmenšom retardačne v podobe čiastočne idealistických alebo dualistických náhľadov na podstatu človeka a podstatu skutočnosti vôbec.

Človek sa otvorene alebo mlčky vyslovene teologicky delil na telo a dušu. Nahováralo sa nám od kolisky, že je v nás kúsok samotného boha, uväzneného v pomíjajúcom hmotnom tele. Táto, s prírodovedeckého hľadiska už dávno odhalená lož spôsobila, že sa ťažkosti a problémy, spojené s udržiavaním tohto údajne hriešneho tela, ponechávaly riešeniu živelnému, že sa odsúvaly ako druhoradé, alebo prinajmenšom paralyzovaly vôľu k zlepšeniu podmienok života na tomto svete. Tvrdilo sa nám ďalej, že duša je cennejšia ako naše telo a radosti duše na druhom svete prevyšujú všetky predstaviteľné a mysliteľné radosti v živote pozemskom. Podľa vzťahu kupujúceho a predávajúceho — najstaršieho a najpôvodnejšieho vzťahu medzi ľuďmi — sa však upozorňovalo, že tieto duševné radosti si treba ničím zaistiť. Stauovily sa na to pravidlá, poslané údajne ľuďom od samého boha. Jedným z nich je všetkým dobre známe „nepokradneš“. Znamená to, že keď si prisvojíme cudziu vec bez vlastnej práce a protihodnoty, prestupujeme zákon boží. (Nie je neznáme, že tento zákon uznávame v súdnictve aj my, ale ako prostý zákon ľudský). Prakticky tento zákon v kapitalistickej spoločnosti znamenal, že keby robotník niečo vzal majiteľovi tovarne, klasifikovalo by sa to ako krádež. Pokrytecky sa však mlčalo, že kapitalista kradol každým dňom, takrečeno pred tvárou spravodlivosti a s jej bezmocným súhlasom. Na Západe kapitalisti ešte

aj dnes kradnú a zástupca boží na tejto našej ubolenej zemi to pripúšťa a schvaľuje pod titulom údajnej ochrany duší veriacich.

My sme u nás urobili koniec týmto pokryteckým krádežiam a položili sme tak základ spravodlivejšieho rozdelenia radostí tohto sveta, pretože chápeme, že každý má na ne rovnaké právo. „Duša“ vo smysle „život“ je totiž aj nám drahá a nadovšetko cenná. Postihnutí nazývajú tento akt krádežou, my sme to nazvali znárodnením, a to s čistým svedomím.

V protiklade k pekným lžiam dialektický materializmus učí, že psychično je iba vlastnosťou vysoko organizovanej hmoty. Nemožno povedať, že by sa tento náhľad stal integrálnou súčasťou našich teoretických úvah, nemožno povedať, že by sa táto téza všeobecne chápala, alebo že by sa chápala správne. A je to téza základná, je to téza rozhodujúca pre celé filozofické myslenie. Leninovo dielo je v tomto ohľade u nás živé viac ako inde, u nás je priamo žeravé a osľňujúce, pretože rozhodne likviduje všetky možné a nemožné od-tienky klerikalizmu, fideizmu a idealizmu, do ktorých sa halí reakčnosť na celom svete.

Už z tejto stručnej poznámky vidieť, že správne vedecké predstavy o podstate človeka sú základom, sú ohniskom, v ktorom sa križuje všetka filozofická problematika. Je prirodzené, že ich treba objasniť predovšetkým v hlavách tých, ktorí majú byť v teórii prví. Sme tu zväčša odchovanci filozofickej fakulty a možno by nás všetkých prekvapilo, keby sa zistilo, koľkí z nás Leninovo základné dielo materialistickej teórie poznajú, koľkí ho mali v rukách. Je fakt, že toto dielo nemožno u nás dostať — jestvuje iba niekoľko exemplárov, o ktoré sa vedie doslova zápas. Súdruh Šefránek uviedol desattisícové cifry nákladov iných diel klasikov dialektického materializmu. Je fakt, že základné (pre filozofov, a nielen pre nich) dielo Leninovo neuviedol — nielen v cifrách, ktoré nás musia naplňovať veľkými nádejami najmä pre budúci rozvoj našej vedeckej tvorby — ale nemohol ho uviesť vôbec. Pre filozofov niet dôležitejších diel, než sú základné diela klasikov dialektického materializmu. A medzi tieto patrí predovšetkým geniálne, bojovné dielo o materializme a empiriokriticizme. Vidím v tom závažnú chybu príslušných miest, že päť rokov po oslobodení nemáme ešte u nás ani prvé vydanie tohto diela, kým v Čechách už vyšly tri vydania (1933, 1936, 1946). Navrhujem preto konkrétne, aby sa Slovenská akadémia vied a umení ujala aj revízie nakladateľskej činnosti v smysle tejto stručnej poznámky, aby konala s takou iniciatívou, s akou svolala túto konferenciu, ktorá — hovorím za tých, ktorí z nej prišli predovšetkým čerpať — nám mnohé problémy objasnila a za ktorú sme jej vďační.

ANDREJ PAVLÍK

ZÁVEREČNÉ SLOVO

Z troch dôležitých príčin môžeme sa radowať z dnešnej konferencie o súčasnom stave filozofie na Slovensku. Predovšetkým preto, že sa táto konferencia sišla. Už to znamená veľa a už to samo svedčí o tom, ako všestranným spôsobom rozvíja sa naša kultúra v podmienkach ľudovej demokracie. Veď sa pamätáte, koľko u nás v minulosti bolo chvály, akí sú Slováci filozofi, ako radi filozofujú, a predsa ani raz sa neuskutočnila konferencia filozofických